

МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ «РЕЛІГІЯ – ЦЕ СВОБОДА» В ІСПАНОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

І. А. Сидоренко, аспірант

Київський національний лінгвістичний університет,

вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ-150, 03680, Україна

E-mail: Imam_kiev@rambler.ru

У статті проведено дослідження метафоричної моделі, що функціонує в релігійних текстах. Наведені наукові роботи даної тематики та досягнення науковців у цій сфері лінгвістичних студій. Було виокремлено концептуальні метафоричні моделі та досліджено особливості їх вживання в іспаномовній релігійній нарації на прикладі художніх творів іспаномовних авторів, а саме Б. Гальдоса, А. Матуте, А. Уссія, Х. Гіронелла. Корпус текстів в даному дослідженні представлений такими жанрами, як роман, оповідання та новела. Виокремлено метафоричну модель «релігія – це свобода», що є одним з інструментів впливу на адресата. У структурі аналізованої моделі виділено такі фрейми: «рух до свободи», «бунтарство», «боротьба» та наведені приклади іспаномовних авторів, що реалізують дані фрейми. На основі аналізу конкретних фреймів визначено їх прагматичний потенціал, реалізований в релігійній нарації.

Ключові слова: *релігійна нарація, метафорична модель, фрейм, концепт.*

На даному етапі розвитку наукової думки у лінгвістиці домінує антропологічна парадигма, в рамках якої науковці досліджують зв'язок мовних, соціальних, ментальних, культурних, релігійних факторів у процесі осмислення дійсності.

Значне місце займає вивчення особливостей релігійної нарації, про що свідчить зростаюче число робіт, які відображають різні аспекти цієї проблеми (Ж. Ліхтенштейн, І. Гольберг, С. Даніель, Н. Розанова, Г. Савін, А. Чернобров, К. Чумакова, Ю. Степанов, В. Сілюнас, О. Швед та ін.). Слід зазначити, що Іспанія має довгу історію християнства, а саме католицизму. І чи не католицька віра була тою рушійною силою, яка надихала народ не тільки в часи реконквісти та відкриття нового континенту, а й в час громадянської війни та була засобом розради у повоєнний період. Все це мало відображення і в літературі.

Як вважають дослідники релігійної нарації, релігія займає провідне місце, оскільки дозволяє отримати підтримку у Бога та ближніх, закликати ближніх до віри чи певної дії, утвердитися у вірі чи позбутись старих вірувань. Також не менш важливим є певний ритуал, який вказує на належність до певної конфесії. Проте, як зазначає Карасик В., головним концептом в релігійному дискурсі визначається віра [5].

Метою даної статті є виокремлення концептуальних метафоричних моделей та дослідження особливостей їх вживання в іспаномовній релігійній нарації. **Об'єктом** дослідження є концептуальні метафори в іспаномовній релігійній нарації. **Матеріалом** послуговували художні твори іспаномовних авторів, а саме Б. Гальдоса, А. Матуте, А. Уссія, Х. Гіронелла.

За основу нашого дослідження ми використали теорію метафоричного моделювання, яка вперше була запропонована у США, а згодом розвивалась і продовжує розвиватись у Європі, та в Україні зокрема. Для даного дослідження ми користувались працями таких науковців як Жаботинська С.А., М. М. Джонсон, Дж. Лакофф, Е. МакКормак, Е. В. Будаєв, О. С. Кубрякова, А. П. Чудінов, А. М. Баранов та ін. [1-11].

Дж. Лакофф і М. Джонсон запропонували діяльнісну теорію концептуальної метафори, згідно з якою концептуальна метафора визначається як процес розуміння однієї сутності в термінах іншої [8; 203]. Саме таке трактування діяльної метафори у когнітивній лінгвістиці згодом продовжила Жаботинська С.А. [3]. Вона зазначає,

що в когнітивній лінгвістиці людська мова у її широкому розумінні розглядається як упорядкована інформаційна система (свого роду «база даних») до якої застосовуються певні когнітивні операції (котрі діють аналогічно «процесору»).

Ми використовуємо механізм метафоричної концептуалізації. Під механізмом метафоричної концептуалізації мається на увазі зближення структури знань двох різних концептуальних доменів – сфери-джерела, яка є більш конкретною і відомою, та сфери-цілі, яка є недостатньо освоєною і менш зрозумілою [8].

Для позначення груп концептуальних метафор, які об'єднані однією сферою-джерелом, ми використовуємо термін «метафорична модель». Услід за А. П. Чудіновим під метафоричною моделлю розуміємо схему зв'язку між понятійними сферами, яка існує або складається у свідомості носіїв мови, і котру можна представити певною формулою: «X – це Y» [10, с. 131]. Наше дослідження базується на методиці аналізу і класифікації метафоричних моделей, розробленій А. П. Чудіновим [11], яка полягає в описі фреймової структури метафоричної моделі.

У релігійній нарації метафора є одним з потужних інструментів мовленнєвого впливу на адресанта, оскільки саме через метафору реалізується як прагматична функція (формування у адресата певного ставлення до правил моралі та загальнолюдських цінностей), так і художня (метафора надає художньому твору виразності і незабутності). Висловлюючи припущення в метафоричній формі про сутність божественного, автори допомагають адресату краще зрозуміти його суть.

Релігія входить до основних цінностей, і в цій якості вона є одним з найважливіших способів надання смислу соціуму. Цінності – фундаментальні, загальнолюдські орієнтири і норми, які є абсолютним стандартом для людей всіх культур і епох, не змінюються з часом, саме тому релігійна нарація не настільки обумовлена часовими рамками. Корпус текстів в даному дослідженні представлений такими жанрами, як роман, оповідання та новела.

Окрім типових концептуальних метафор, конвенційних за своєю природою, серед метафор у аналізованому дискурсі чимало таких, які характеризуються образністю. Вони презентують новий погляд на буття людини.

Метафора широко використовувалась у Біблії і згодом у художніх текстах. Завдяки метафорі можна досягнути емоційного зв'язку з адресатом і наштовхнути його на рефлексію. Найбільший емоційний потенціал, що реалізується в процесі метафоричного моделювання релігії, має метафорична модель «релігія - це свобода». Існує безліч ознак, які споріднюють релігію та свободу.

Метафорична модель «релігія – це свобода» часто дає змогу знайти необхідне метафоричне позначення для змалювання реалій оскільки концептуальна сфера «свобода» як джерело метафоричної експансії є достатньо структурованою, прагматично виразною, добре відомою і зрозумілою для широкого загалу людей. Структуру аналізованої моделі формують такі фрейми: «рух до свободи», «бунтарство», «боротьба».

Аналізовані зразки іспаномовної релігійної нарації свідчать про спробу авторів здійснити прагматично переконливу інтерпретацію релігії за допомогою активної експлуатації семантичного потенціалу свободи.

Розглянемо фрейм «рух до свободи». В рамках цього фрейму бачимо, що свобода, може бути здобута певним поштовхом, може прийти божественним шляхом. *Arroyos venidos de Dios sabe dónde se compadecían de vez en cuando de los barrancos, y bajaban dulces o tumultuosos a arrancar de ellos profundas sonoridades, César se sentaba y oía, y algunas veces se quedaba dormido.*

Hablaban de Dios con ironía de caracol resentido [14].

Розмірковування, яке ми відносимо до внутрішнього руху, звільняє людину від стереотипів і відкриває шлях до нового життя. *Ignacio se dio cuenta de que, pensando en aquellas cosas, proyectaba sobre ellas o bien una luz irónica o bien una luz de suficiencia* [14].

-Muy bien, compañeros... No pensé que Dios me lo depararía esta noche... Bien decía yo que se había metido aquí... ¿Con que también incendiario? ¡Horrible conjunto de crímenes!... Ahora, señoras, salgamos. Mucho orden... digo que mucho orden... Esta noche le voy a romper la cabeza a uno [13].

Даний приклад показує, що віра без пошуку тих чи інших доказів дає свободу. *Creo en Dios y en la Virgen María más que Pirita Ridruejo. Soy católica, apostólica y romana, pero del Concilio de Trente Estoy convencida de que Dios no se equivoca, y por ello defendiendo el orden establecido, la diferencia de clases y la superioridad de una raza sobre las demás. La prueba es que ni los chinos, ni los negros ni los pieles rojas tienen misioneros, como nosotros. No obstante, todos los años deposito mi limosna en el día del Domund, y lo hago feliz y contenta [19].*

Іноді внутрішній рух до свободи може бути дуже повільним, тим не менше він необхідний для отримання свободи. *En la cima de Montilivi, sintiendo el azote del viento, se decía luego que por el hecho de ser caracoles los hombres no eran despreciables ni mucho menos. Tal vez tuvieran que ser doblemente amados por eso. Recordaba unas palabras de Carmen Elgazu: «No digas tonterías, hijo. Todos somos hijos de Dios» [14].*

З проаналізованих фрагментів бачимо, що природа руху може бути різною. Проте не залежно, від швидкості чи походження важливо є отримати кінцеву ціль – а саме свободу.

Метафорична модель «релігія – це свобода» реалізується в рамках фрейму «бунтарство». Як ми читаємо в книзі Ошо *«Entender la rebelión es entender el corazón de la religión. Religión es rebelión. Religión es cambio completo. Religión es ruptura con el pasado, el comienzo absoluto de lo nuevo, el completo abandono de lo viejo. Nada debe continuar, porque si algo continúa, mantendrá con vida lo viejo» [17].*

Бути релігійною і віруючою людиною іноді означає повстати перед якимись канонами і не підкорятись минулим традиціям.

Pilar contaba de las monjas del Corazón de María cosas que a Cosme Vila le hubieran puesto la carne de gallina. A las alumnas internas les prohibían totalmente pintarse los labios y depilarse las cejas. «Hay que respetar lo que Dios ha hecho.» Les censuraban la correspondencia y si una de ellas pasaba ocho días seguidos sin comulgar, la Superiora la llamaba y con discreción le preguntaba «si había incurrido en falta grave» [14].

Альфонсо Уссія вказує на важливість добиватись свого ідучи проти волі навіть рідних людей. Бунтарство може бути єдиним шляхом, який веде до свободи. Автор хоче донести цю ідею починаючи з назви самого твору “Lo que Dios ha unido que no lo separe mamá”.

Yo, como mi padre, soy liberal, y superando los resquemores de nuestro contencioso.

Y cuando las mujeres, aullando como lobas, le querían pegar e iban tras él con los mantos alzados me considero satisfecho con el actual sistema y la Monarquía Parlamentaria. Pero Mamá es muy de Franco. Creo en Dios porque me lo han ordenado y no he tenido la oportunidad de pensarlo mucho, trato bien a los que me sirven y rodean, respeto a mi madre con vocación muy declinante y sueño con ser libre. Nunca lo he sido. Y poco a poco, con esfuerzo, artimañas, inteligencia y ayuda, lo voy consiguiendo [19].

В наведеному фрагменті бачимо, що не все приймається на віру, треба відходити від канонів і самостійно доходити до суті.

¡Santo Dios, aquello era una gran responsabilidad! Matías le tranquilizó: «No lo creas. Si apruebas, será la Virgen de Begoña. Si te suspenden, será porque no habrás estudiado». Carmen Elgazu replicó: «Valdría más que te callaras, hombre de poca fe» [14]. Схожу ситуацію видно у прикладі *Esperaba que el día menos pensado se levantaría de la mesa, tenedor en alto, afirmando que Dios no existe. Por otra parte, el sacerdote conocía al personal del Banco, pues en tiempos tuvo en él una pequeña cuenta corriente, y los consideraba nefastos, especialmente al Director [14].*

Релігія не завжди ототожнюється з церквою, повстати проти церковних догм стає рухом до віри, рухом до свободи. Адже відмовитись від ритуалів не означає відмовитись від віри і перестати бути релігійною людиною.

Si pintaba en un cuaderno un hombre con una corona alrededor de la cabeza, le decía a Matías Alvear: «Ya lo ves: todo lo de la Iglesia le tira» [14].

Важливим є фрейм «боротьба - це процес пізнання». Ми виділили саме таку структуру, оскільки в релігійній нараці часто результатом боротьби є процес пізнання. І одне не можливе без іншого.

He sufrido en la vida toda suerte de adversidades, hasta un secuestro, pero ofreciendo las penalidades a Dios, toda molestia es sinónimo de beneficio. Mi orgullo, además de mi hijo, es mi colección de solideos papales, única en el mundo [19].

Боротьба може виглядати певним покаранням чи видом страждань як у наступному фрагменті *Pero tampoco había visto la carta. Le pareció un deber desagradar de algún modo a Dios [14].*

Боротьба може бути як у зовнішньому світі, так і у внутрішньому, іноді, побороти своїх демонів є набагато важче, ніж побороти зовнішні обставини. *En el inmenso dormitorio le pareció que aquella niña bizca se paseaba por entre las camas de los seminaristas pidiendo: «¡Una gracia de caridad por el amor de Dios!» [14].*

Цей же вид боротьби бачимо у *Le aterró la pérdida de la gracia, la pérdida de la blancura de su mano. Bajo las sábanas, él y Dios. Le aterrorizaba la confesión del día siguiente, la noche sería interminable [14].*

У повоєнній літературі боротьба і страждання показані як шлях до Бога. *Sobre las cabezas, en señal de indignación, «Dios mío, él, que le había recogido. Dios mío, él, que le hizo hombre. Dios mío, se habría muerto de hambre si él no lo recoge...» [16].*

Досліджуваний матеріал демонструє, що Бог може виступати натхненником боротьби за віру. *...señor oficial... yo no obedezco más que a Dios que fortalece mi brazo y afila mi espada para que defienda su religión santa contra los jacobinos. Yo no obedezco más que a mi conciencia que me manda no reconocer dueño alguno mientras no se siente en el trono de San Fernando el príncipe elegido por Dios para restablecer los santos principios del gobierno cristiano... [13].*

З наведеного прикладу можна зробити висновок, що завдяки боротьбі людина перетворюється на героя. *“Ser héroe del mundo, poco o nada es; serlo del cielo es mucho, a cuya o gran monarca sea la alabanza, sea la honra, sea la gloria” [15].*

Підсумовуючи, варто сказати, що релігійна нарація є складним комунікативно-культурним феноменом, який базується на системі цінностей, реалізується у вигляді певних жанрів і висловлюється за допомогою певних мовних і мовленнєвих засобів, серед яких значне місце займає метафора.

Проаналізований матеріал дає змогу зробити висновок, що метафорична модель «релігія – це свобода» є одним з яскравих та дієвих інструментів для формування впливу на адресата. Метафори посилюють прагматичний вплив на адресата, сприяючи формуванню у його свідомості сталих образів.

Проведене дослідження відкриває перспективу подальшого ґрунтовного аналізу інших семантичних типів метафор у релігійній нараці.

METAPHORICAL MODEL "RELIGION IS FREEDOM" IN THE HISPANIC ARTISTIC DISCOURSE

I. O. Sidorenko

Kyiv National Linguistic University
73б, Velyka Vasylkivska St, Kyiv-150, 03680, Ukraine
E-mail: Imam_kiev@rambler.ru

This article presents a study of the metaphorical model functioning in religious texts. There are presented scientific works on the subject and achievements of scientists in the field of linguistic studies. There are given some examples of religion functioning in the life of a human being and a nation and its expression in Spanish literature. There are explained metaphorical conceptual models and the peculiarities of their use in Spanish religious narrative artistic works of Spanish authors, like B. Galdos, A. Matute, A. Ussia, H. Hironella. The texts in this study are represented by such genres as novel, story and essay. There is determined the metaphorical model

"religion - means freedom" which is one of the instruments to influence the recipient. In the structure of the analyzed models there have been identified the following frames: "the movement to freedom", "rebellion", "fight" and which are presented by the examples from Spanish authors. Based on the analysis of the frames there pragmatic potential realized in the religious narration is determined.

Keywords: religious narration, metaphorical model, frame, concept.

МЕТАФОРИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ «РЕЛИГИЯ – ЭТО СВОБОДА» В ИСПАНОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

И. А. Сидоренко

Киевский национальный лингвистический университет,
ул. Большая Васильковская, 73, г. Киев-150, 03680, Украина
E-mail: Imam_kiev@rambler.ru

В статье проведено исследование метафорической модели, функционирующей в религиозных текстах. Рассмотрены научные работы, посвященные данной тематике, и достижения ученых в этой сфере лингвистических исследований. Выделены концептуальные метафорические модели и исследованы особенности их употребления в испаноязычной религиозной наррации на примере художественных произведений испаноязычных авторов, а именно Б. Гальдоса, А. Матуте, А. Уссия, Х. Гиронелла. Корпус текстов в данном исследовании представлен такими жанрами как роман, рассказ и новелла. Выделена метафорическая модель «религия - это свобода», которая является одним из инструментов воздействия на адресата. В структуре рассматриваемой модели выделены фреймы «движение к свободе», «бунтарство», «борьба» на примере текстов испаноязычных авторов, реализующих данные фреймы. На основе анализа конкретных фреймов определен их прагматический потенциал, реализованный в религиозной наррации.

Ключевые слова: религиозная наррация, метафорическая модель, фрейм, концепт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов А. Н. Очерк когнитивной теории метафоры / А. Н. Баранов, Ю. Н. Караулов // Русская политическая метафора. Материалы к словарю. – М., 1991. – С. 184–193.
2. Будаев Э. В. Метафорическое моделирование постсоветской действительности в российском и британском политическом дискурсе: дис. ... канд. филол. наук / Э. В. Будаев. – Екатеринбург, 2006. – 232 с.
3. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С. А. Жаботинская // Мова. 36. наук. праць. – Одеса: Одеський нац. ун-т, 2003. – С. 1-26.
4. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 338 с.
5. Карасик В. И. Религиозный дискурс // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики. - Волгоград, 1999.
6. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1996. – 245 с.
7. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, Рос. академия наук. Ин-т языкознания. – 2004. – 560 с.
8. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон [пер. с англ., ред. и предисл. А. Н. Баранова.] – М.: Едиториал УРСС, 2004 – 256 с.
9. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры / Эрл Маккормак // Теория метафоры: Сб.: пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 358-386.
10. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: учеб. пособие / А. П. Чудинов. 3-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 256 с.
11. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991 – 2000) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2001. – 238 с.
12. Castillo C. Unidades pluriverbales en un corpus del español contemporáneo / C. Castillo, M. Auxiliadora // Tesis doctoral. – Málaga : Servicio de Publicaciones de la Universidad, 1997.
13. Galdós Benito P. Un voluntario realista / Benito P. Galdós. – Habana : Editorial de arte y literatura, 1986.
14. Gironella José M. Los cipreses creen en dios / José M. Gironella. – Barcelona : Editorial planeta, 1964.
15. Gracián B. El Héroe / B. Gracián. – Barcelona : Planeta, 1996.
16. Matute, A. M. Pecado de omisión. En: Algunos muchachos y otros cuentos / A.M. Matute. Salvat Editores, S. A., Estella, 1972.
17. Osho Rebelión, revolución y religiosidad / Osho. – Barcelona : Millenium, 2012.
18. Ruiz Gurillo L. Hechos pragmáticos del español/ L. Ruiz Gurillo. – Alicante : Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2000.
19. Ussía A. Lo que Dios ha unido que no lo separe mamá/ A. Ussía. – Barcelona : Ediciones B, 2000.

LIST OF REFERENCES

1. Baranov A. N. Essay of cognitive theory of metaphor. Moscow, 1991, p.184–193.
2. Budaev E.V. Metaphorical modeling of reality in the post-Soviet Russian and British political discourse: thesis. Ekaterinburg, 2006, 232p.
3. Zhabotinskaya S. A. Conceptual analysis of language: frame-based network. Odesa, University of Odesa, 2003, p. 1-26.
4. Zahnitko A. P. Modern linguistic theory. Donetsk: DonNU, 2006, 338 p.
5. Karasyk V. I. Religious Discourse. Volgograd, 1999.
6. Kubriakova E. S. Brief dictionary of cognitive terms. Moscow: Moscow University Publishing House, 1996, 245 p.
7. Kubriakova E. S. Language and knowledge. Moscow, 2004, 560 p.
8. Lakoff G. Metaphors we live by. Moscow: Editorial URSS, 2004, 256 p.
9. McKormak E. The cognitive theory of metaphor. Moscow: Progress, 1990, p. 358–386.
10. Chudinov A. P. Political linguistic. Moscow: Nauka, 2008, 256p.
11. Chudinov A. P. Russia in a metaphorical mirror: cognitive study of political metaphors (1991 - 2000). Ekaterinburg:Ural University Publishing House, 2001, 238 p.
12. Castillo C., Auxiliadora M. Unidades pluriverbales en un corpus del español contemporáneo. Málaga: Servicio de Publicaciones de la Universidad, 1997.
13. Galdós Benito P. Un voluntario realista. Habana: Editorial de arte y literatura, 1986.
14. Gironella José M. Los cipreses creen en dios. Barcelona: Editorial planneta, 1964.
15. Gracián B. El Héroe. Barcelona: Planeta, 1996.
16. Matute, A. M. Pecado de omisión. En: Algunos muchachos y otros cuentos. Salvat Editores, S. A., Estella, 1972.
17. Osho Rebelión, revolución y religiosidad. Barcelona:Millenium, 2012.
18. Ruiz Gurillo L. Hechos pragmáticos del español. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2000
19. Ussía A. Lo que Dios ha unido que no lo separe mamá. Barcelona: Ediciones B, 2000.

Надійшла до редакції 14 вересня 2015 р.